



Forum for Utvikling og Miljø sitt innspill til norske myndigheters arbeid med utformingen av en Lavutslippsstrategi til 2050 - En rettferdig omstilling til et bærekraftig samfunn

Forum for utvikling og miljø (ForUM) – som er et nettverk av 50 norske organisasjoner – takker for muligheten til å komme med innspill. En langsiktig lavutslippsstrategi er en plan som er viktig for alles fremtid i Norge, og for at den skal lykkes, kreves det at alle har et eierskap til den. Derfor håper vi på en åpen og inkluderende prosess i utformingen, og at Regjeringen vil oppmuntre til en bred debatt omkring denne, før den blir oversendt Stortinget.

Vi er også opptatt av at det gjøres et grundig arbeid som viser hvordan Norge skal bidra til Parisavtalens mål om å holde seg innenfor 1,5 graders global oppvarming. Det er gjort flere gode analyser som det er mulig å hente inspirasjon fra, for eksempel “Net Zero – The UK’s contribution to stopping global warming”.

Klimaloven slår fast at innen 2050 skal Norge bli et lavutslippssamfunn, og at dette skal skje sammen med EU. I EU diskuteres nå et netto-null utslippsmål i 2050, og både EU og hvert enkelt medlemsland lager både tiårige nasjonale energi- og klimaplaner (NECPs) og tredveårige langsiktige strategier (LTS) som gjør at EUs medlemsland til sammen skal føre til at EU når dette målet. Våre naboer i Europa skal med andre ord gjennom en rask transformasjon til å bli utslippsfrie, og vi må passe på at vi ikke blir stående igjen på perrongen. Denne strategien må systematisk ta for seg sektor for sektor for å vise hvordan Norge skal bli utslippsfri.

For å få en bredest mulig oppslutning, og klare gjennomføringen, er det også viktig å belyse *mulighetene* som en omstilling innebærer. Altfor ofte blir fortellingen om klimaomstilling en fortelling om at vi må ofre det meste som er godt i livene våre i dag. Men klimaomstilling, gjort riktig og i tide, vil gi oss bedre folkehelse, bærekraftige næringer og langt tryggere arbeidsplasser enn vi har i dag. En lavutslippsstrategi for de neste 30 årene gir regjeringen en mulighet til å lage en fortelling om de positive effektene av klimaomstilling, og denne muligheten bør regjeringen gripe.

For å lykkes med å være et lavutslippssamfunn i 2050 mener vi at Regjeringen må:

- Øke Norges klimamål til minst 53 prosent kutt i innenlandske klimagassutslipp innen 2030, sammenlignet med 1990. Disse kuttene må gjennomføres hjemme i Norge, og regjeringen må si fra seg engangsmuligheten i EU-samarbeidet til å overføre kvoter til ikke-kvotepliktig sektor.
- Sette klare sektorvise mål for å oppnå hovedmålet med årlige klimabudsjetter og tilhørende tiltak for å nå målene. *Alle* sektorer må inkluderes, også militær sektor som ikke inngår i mange lands klimaregnskap. Sektorvise handlingsplaner må ha mål, tiltak og virkemidler, som viser hvordan hver sektor skal transformere seg til å gi null utslipp innen 2050.
- Lage en langsiktig strategi som inkluderer en rettferdig omstilling fra olje- og gassproduksjon. Dette innebærer først en stans i videre leting, og deretter en gradvis nedtrapping av olje- og gassproduksjonen. Det må lages et helhetlig program som skaper minst 100 000 nye klimajobber og grønne arbeidsplasser i bærekraftige næringer.
- Lage en opptrappingsplan for hvor og hvordan Norges klimafinansiering skal økes fram mot 2030.

Klimaloven er en lov som strukturerer klimapolitikken og forholdet mellom storting og regjering, og vi anbefaler at strategien forankres i klimaloven, og:

- tydeliggjør klimarisiko som følger av at vi agerer for sent på klimatrusselen, både økonomisk og fysisk.
- Gi anbefalinger om hvilke grep Norge må gjøre for å tilpasse seg endringene som kommer på grunn av klimaendringer.

Petroleumssektoren

Det er to grunner til å omstille petroleumssektoren – klimaeffekten og økonomiske interesser. Olje- og gassproduksjon er Norges største bidrag til globale klimagasser, med store utslipp på produksjonssiden (hvor utslipp har økt 78 prosent siden 1990)¹ og ved forbrenning i utlandet (10 ganger våre nasjonale utslipp).² Forskning fra SSB og NMBU viser at å kutte norsk olje og gassutvinning vil føre til reduksjoner i globale utslipp, og at dette er det mest kostnadseffektive Norge kan gjøre for å bidra til global klimapolitikk.³ I alle scenarioene til FNs klimapanel må bruk av fossilt brensel ned.⁴ Hvis vi venter vil vi trenge mer bruk av karbonfangst og lagring, som er langt fra å være moden teknologi og kan ha en rekke negative konsekvenser. Verden har allerede funnet mer olje og gass enn vi kan bruke hvis vi skal holde global oppvarming under 1,5 grader.⁵

Norge har også en egeninteresse i dette. Klimarisikoutvalget viser at vi er utsatt for høy overgangsrisiko som følge av klimapolitikk i land Norge eksporterer olje og gass til.⁶ Spesielt tilsier EUs egne langtidsstrategi en stor reduksjon av energiimport.⁷ Derfor må Norge stanse videre olje- og gassleting og deretter planlegge en rettferdig omstilling av petroleumssektoren. Forskning viser det er mulig å erstatte petroleumsindustrien og opprettholde velferdsstaten, så lenge omstillingen planlegges og gjennomføres tidlig.⁸

Norge er forpliktet til å bevare folks og arbeidernes rettigheter i forbindelse med omstillinger. Det er viktig at fagforeninger involveres i en planlagt omstilling. Norge trenger et helhetlig program som skaper jobber i energieffektivisering, fornybar energi, bærekraftig transport og maritim sektor. En ny rapport fra Menon Economics for Energi Norge viser at elektrifisering av Norge alene kan skape over 100 000 arbeidsplasser.⁹ Kompetansen som finnes i petroleumssektoren blir avgjørende i overgangen til et lavutslippssamfunn, f. eks. offshore kompetanse på havvind.

¹ 1 Miljødirektoratet. 2018. Miljøstatus: Norske utslipp av klimagasser.

<http://www.miljostatus.no/tema/klima/norskeklimagassutslipp/rapport>

² Hannah McKinnon. 2017. The Sky's Limit Norway: Why Norway Should Lead the Way in a Managed Decline of Oil and Gas Extraction

³ Taran Fæhn et al., "Climate Policies in a Fossil Fuel Producing Country: Demand versus Supply Side Policies," Energy Journal, 38 No.1, 2017.

⁴ http://tema.miljodirektoratet.no/PageFiles/41506/SPM3b_norsk_siste.pdf

⁵ Hannah McKinnon. 2017. The Sky's Limit Norway: Why Norway Should Lead the Way in a Managed Decline of Oil and Gas Extraction

⁶ Klimarisikoutvalget. 2018

⁷ European Commission. 2018. 2050 longterm strategy. https://ec.europa.eu/clima/policies/strategies/2050_en

⁸ Samfunnsøkonomisk analyse. 2017. 100 000 klimajobber

⁹ <https://www.energinorge.no/fagomrader/energibruk-og-klima/nyheter/2019/norge-kan-tjene-210-milliarder-pa-elektrifisering/rapport-verdiskaping/>

Transport

Transport står for mesteparten av Norges hjemlige utslipp og har økt ca 25% siden 1990¹⁰. Utslippsveksten fra utenlands flytrafikk har vært enda kraftigere. Dagens enorme satsing på nye motorveier innebærer at satsingen på jernbane undergraves, og at biltrafikken øker. Dette rimer dårlig med målet i klimaforliket om at veksten i persontransporten i byområdene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. I tillegg skaper motorveitbygging store naturinngrep og nedbygging av matjord. Tross satsingen på el-bil selges det fortsatt flest fossildrevne biler.

Det må være et mål for regjeringen å redusere trafikkmengden på vei og i luften. Belønningsordningen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk er et viktig verktøy som må styrkes. Byveksttatalene må stimulere kommunene til å utarbeide gode arealplaner, tilrettelegge for sykling og ta i bruk restriktive virkemidler som parkeringsavgift, parkeringsbegrensninger og rushtidsavgift - mot at staten bidrar til finansiering av viktige kollektivutbygginger og sykkeltiltak. Nullvekstmålet for byområdene må skjerpes til å bli et reduksjonsmål, og det bør innføres et mål om nullvekst i veitrafikken i resten av landet.

Langtidsstrategien må prioritere stans i bygging av nye motorveier og rullebaner, og slå fast at Norge i god tid før 2050 må ha raske, pålitelige og utslippsfrie systemer for person og godstrafikk, mellom norske byer og landsdeler og med viktige destinasjoner i Europa. På kortere sikt må Avinors planer om en stor vekst i flytrafikken stoppes, flypassasjeravgiften økes, taxfreeordningen avvikles, og Norge må jobbe for at EU innfører avgift på flydrivstoff. Godstrafikken må flyttes fra vei til bane og sjø, og persontogtilbudet utvides og effektiviseres.

Forbruk, mat og sirkulær økonomi

FNs klimapanel er tydelige på at dersom vi skal nå 1,5-gradersmålet uten å gå på bekostning av bærekraftsmålene, må vi også redusere det materielle forbruket og spise miljøvennlig mat. Derfor er vi veldig glade for at regjeringen har som mål at Norge skal være et foregangsland i utviklingen av en grønn, sirkulær økonomi. En sirkulær økonomi innebærer at varer produseres av mest mulig resirkulerte ressurser, og et radikalt annerledes forbruksmønster.

I den norske debatten om sirkulær økonomi blir det fort fokus på målene for materialgjenvinning og hvordan avfall kan bli til energi. Men dette er langt ned i avfallspyramiden. Lavutslippsstrategien bør legge vekt på hvordan vi skal forebygge avfall. Nøkkelen her ligger i produktdesign, deleordninger og insentiver til å bevare/reparere, både for enkeltmennesker, i næringslivet og i offentlige virksomheter. Regjeringen bør for eksempel frita reparasjoner for merverdiavgift, innføre et forbud mot spesielt forsøplende engangsemballasje, og en avgift på bruk av ny plast.

I tillegg må vi tilrettelegge for en omlegging både i matproduksjonen og i matforbruket vårt. Det må produseres frukt, grønt og korn til menneskemat der dette er mulig, og kjøttproduksjon må skje med minst mulig bruk av kraftfôr. I tillegg må det innføres tiltak som gir insentiver til å velge den miljøvennlige og bærekraftige maten.

Boliger og yrkesbygg

Byggsektoren står for ca. 40 % av energibruk, ressursbruk og avfall. Potensialet er stort for en bærekraftig byggenæring og oppgradering av eksisterende bygningsmasse. Samtidig må bygningsmassen bli tilpasset et våtere og villere klima.

For nybygg er det en positiv utvikling mot "nesten 0-energi" bygg, men det er fortsatt en stor utfordring knyttet til utslipp i materialbruk og anlegg. I årene fremover blir det viktig å utvikle en klimanøytral

¹⁰ <https://www.ssb.no/natur-og-miljo/statistikker/klimagassn/aar-forelopige>

byggebransje. Bygg og arealplanlegging er også viktig for å skape et lavutslippssamfunn med lavt transportbehov og gode bymiljøer. Det vi bygger i dag må oppfylle fremtidens krav.

Det fleste bygg vi vil ha i 2050 er allerede bygget. Med en systematisk oppgradering av eksisterende boliger og næringsbygg kan energiforbruket i sektoren halveres¹¹ frem mot 2050. På denne måten kan det frigjøres opp til 40 TWh, mere enn det totale strømforbruket i Danmark, til utfasing av fossilt i andre sektorer.

Landbruk og skog

Landbruket (inkludert avskoging, drenering av myr mm) står for om lag 25 prosent av klimagassutslippene globalt og i underkant av 10 prosent i Norge. Det er imidlertid gode muligheter for at denne sektoren kan bli en del av løsningen ved større opptak av karbon i jord og vegetasjon. Vi må se helhetlig på denne sektoren og utvikle et bærekraftig og klimatilpasset landbruk som ikke er basert på klima- og miljøskadelig import av innsatsfaktorer eller produkter. Den nye avtalen med landbrukets organisasjoner om reduksjon med 5 millioner tonn akkumulert innen 2030 er således veldig viktig, mens den gir landbruket selv ansvaret for å finne de beste tiltakene. På lengre sikt må utslippsreduksjonene skjerpes ytterligere, inkludert mål om større karbonbinding i jord og vegetasjon. Dette blir et spesielt viktig poeng når vi begynner å snakke om negative utslipp. Parisavtalens prinsipp om at klimatiltak ikke skal sette matproduksjon i fare må respekteres.

Landskapsvern (torv/myr) og skogforvaltning er et viktig tema. Norsk skog binder om lag halvparten av Norges årlige CO₂ utslipp og her må det legges klare føringer på hvordan denne skal forvaltes på best mulig måte for å maksimere opptak og lagring av karbon. Norge bør fortsette sin globale innsats for bevaring av skog og ytterligere styrke arbeidet med klimatilpasset landbruk.

Holdningsendring og skole

For å nå lavutslippssamfunnet i 2050 kreves det både strukturelle endringer og holdningsendringer. Mange, og kanskje særlig unge, definerer ikke høy levestandard som synonymt med høyt materielt forbruk. Det er viktigere med mer fritid, et trygt miljø og ren luft, i et samfunn der mennesker lever i takt med naturen, ikke mot den. Det vil legge grunnen for et system som gradvis gir bedre miljø og livsgrunnlag til generasjonene som kommer etter oss. For å nå kravene i Parisavtalen og komme til et lavutslippssamfunn, må positive trender i samfunnsutviklingen forsterkes, ikke brytes ned.

Stilt overfor disse store endringene i samfunnet er det avgjørende å få med alle, på en rettferdig og sosialt bærekraftig måte. En lavutslippsstrategi må derfor også inneholde en plan for mobilisering og folkeopplysning, og reell ungdomsmedvirkning.

Utdanningsinstitusjonene er en viktig arena for opplysningsarbeid og formidling av kunnskap innen klima, miljø og bærekraft. Globale hovedutfordringer, som klimakrisa, kan ikke forstås eller løses gjennom silotenkning i enkelte fag. De må forstås helhetlig og løses tverrfaglig, og lavutslippsstrategien vil være et viktig redskap i dette. For å skape endring blant unge er det viktig at skolen bidrar til at elevene får handlingskompetanse, og oppmuntrer til politisk bevissthet og deltagelse.

Lavutslippsstrategien bør også inneholde konkrete tanker om hvordan vi i Norge kan måle livskvalitet på en måte som ikke baserer seg på materielt forbruk, i tråd med bærekraftsmål 17s delmål 19.

¹¹ www.regjeringen.no/globalassets/upload/krd/vedlegg/boby/rapporter/energieffektivisering_av_bygg_rapport_2010.pdf

Klimafinansiering

Det vil være viktig å adressere det globale perspektivet i lavutslippsstrategien. Skal vi oppnå et globalt lavutslippssamfunn, fordrer det at utviklingsland har stabil tilgang til klimafinansiering i mange år framover. Norge ser på seg selv som en stormakt innen internasjonal klimafinansiering, og vi blir ofte trukket fram som et godt eksempel. Likevel mangler det en helhetlig plan for innsatsen vår. Vi ber om at lavutslippsstrategien lanserer at det vil utvikles en stortingsmelding om norsk klimafinansiering. Meldingen må se på hvor vi er, hvor vi vil og hva vi ønsker å oppnå. Ifølge beregninger fra Stockholm Environment Institute (SEI) må Norge bidra til utslippskutt i utlandet tilsvarende 198 millioner tonn CO₂¹². Dette er nødvendig for at Norge skal ta sitt historiske ansvar og bidra med det som må til i den globale klimadugnaden (i tillegg til å kutte 53% innen 2030 hjemme). Det må sikres et langsiktig perspektiv i Norges internasjonale innsats. Det vil ikke bare tjene nåværende og fremtidige norske myndigheter, men også utviklingsland som ser etter samarbeidspartnere. ForUM har laget et forslag til en rimelig opptrappingsplan¹³, og vil til høsten lansere en studie som sammenligner effektivitet og kapasitet hos forskjellige klimafinansieringskanaler.

Finansstrømmer

Parisavtalens artikkel 2.1.c sier at finansstrømmer må være i tråd med en utvikling mot et klimarobust lavutslippssamfunn. Regjeringens lavutslippsstrategi mot 2050 må inneholde tiltak som bidrar til dette. Slike tiltak er:

- Obligatorisk klimarapportering for børsnoterte selskaper
- Stans av subsidier og offentlige støtteordninger for fossil energi, inkludert en endring av dagens oljeskatteregime slik at staten ikke tar en uforholdsmessig stor andel av risikoen knyttet til utbygginger av nye olje- og gassfelt på norsk sokkel.
- Økning i subsidier og støtteordninger til nullutslippsløsninger
- Oppretting av nye garantiordninger som gjør det tryggere for kommersielle investorer å satse på nullutslippsløsninger
- Sikre at bistandsmidler brukes til formål i tråd med Parisavtalen
- Sikre at Statens pensjonsfond investeres i overensstemmelse med Parisavtalen

Militær sektor

Utslipp fra militær sektor må med i klimaregnskapet. Militærvesenet er blant verdens største miljø- og klimaverstinger¹⁴. Pentagon står for eksempel for det største forbruk av og utslipp fra fossilt brensel av alle USAs offentlige organer.¹⁵ NATO krever dessuten at medlemslandene skal øke bevilgningene til militæret til 2% av BNP, noe som kan lede til ytterligere økninger i utslippene. Derfor bør Norge arbeide for at den militære sektor og militærindustrien i alle FN-land må legge fram regnskap for sine utslipp, på linje med den sivile sektor. Det må skilles mellom militært utslipp i eget land, i andres land, og andre lands utslipp i dette landet. Da vil vi kunne vise hvor mye den militære sektor bidrar til de globale klimautslippene.

Mange peker på at dagens akselererende opprustning vil gjøre det nærmest umulig å nå bærekraftsmålene i et lavutslipps-samfunn. Vi ser allerede i dag at mange land bruker enorme ressurser på militære utgifter, i stedet for å arbeide for befolkningens sikkerhet og utvikling. Stockholm International Peace Research Institutes rapport fra 2019 viser en overinvestering i det militære med 1,8 billioner dollar pr år. Det tilsvarer cirka 615 årlige regulære FN-budsjett¹⁶.

¹² <http://www.forumfor.no/nyheter/2018/norways-fair-share-of-meeting-the-paris-agreement>

¹³ Se ForUM m.fl. sitt forslag til opptrappingsplan her: <http://www.forumfor.no/assets/docs/Innspill-om-klimafinansiering-til-statsbudsjettet-2020.pdf> |

¹⁴ Lorincz T., Demilitarization for deep decarbonization, Genève, International Peace Bureau 2014

¹⁵ <https://bit.ly/2RzE5QP>

¹⁶ <https://www.sipri.org/media/press-release/2019/world-military-expenditure-grows-18-trillion-2018>